

**CONTRIBUTION ON THE FAUNA OF RHOPALOCERA IN HAZRO DISTRICT
(DIYARBAKIR)**

*Berna Kaymak¹ Selime Ölmez Bayhan*²*

¹Diyarbakır Zırai Mücadele Araştırma İstasyonu, 21100, Diyarbakır, Türkiye

²Dicle University, Agricultural Faculty, Department of Plant Protection, 21280, Diyarbakır, Türkiye

*solmez@dicle.edu.tr

This study was carried out between the years 2014- 2015 on Hazro district of Diyarbakır; day butterflies of Lepidoptera; 5 families (Hesperiidae, Lycaenidae, Nymphalidae, Pieridae and Satyridae), 7 subfamilies and 13 genus in a total of 16 species were identified. The species being detected; synonyms and morphological characteristics the World and in Turkey the expansion.

Key words: rhopalocera, diyarbakır, hazro, fauna

HAZRO İLÇESİ (DİYARBAKIR) RHOPALOCERA FAUNASINA KATKILAR

Diyarbakır ili Hazro İlçesinde 2014-2015 yılları arasında; gündüz kelebekleri üzerine yapılan bu çalışmada Lepidoptera takımına ait 5 familya (Hesperiidae, Lycaenidae, Nymphalidae, Pieridae ve Satyridae) 7 altfamilya ve 13 cinse ait toplam 16 tür saptanmıştır. Tespit edilen türlerin sinonimleri, morfolojik özellikleri, Dünya ve Türkiye' deki yayılışları üzerinde durulmuştur..

Anahtar Kelimeler: rhopalocera, diyarbakır, hazro, fauna

1. Giriş

Lepidoptera takımı pul kanatlılar olarak bilinmekte, gece ve gündüz uçan kelebekleri içermektedir. Takıma ait kelebekler bazı sistematikçiler tarafından Rhopalocera ve Heterocera olmak üzere iki alt takıma ayrılmışlardır[1]. Lepidoptera takımı 180.000' e yakın türleri[2] ile 126 familya 46 süperfamilya olarak belirlenmiştir[3].

Ülkemizde Rhopalocera alttakımına ait çalışmalar Avrupalı entomologlar tarafından (Fountaine, 1904 ve Hesselbarth ve ark. 1995) 19. yüzyılda başlatılmış olup 20. yüzyılın ortalarından itibaren Türk entomologlar [4-7] tarafından devam ettirilmiştir[8].

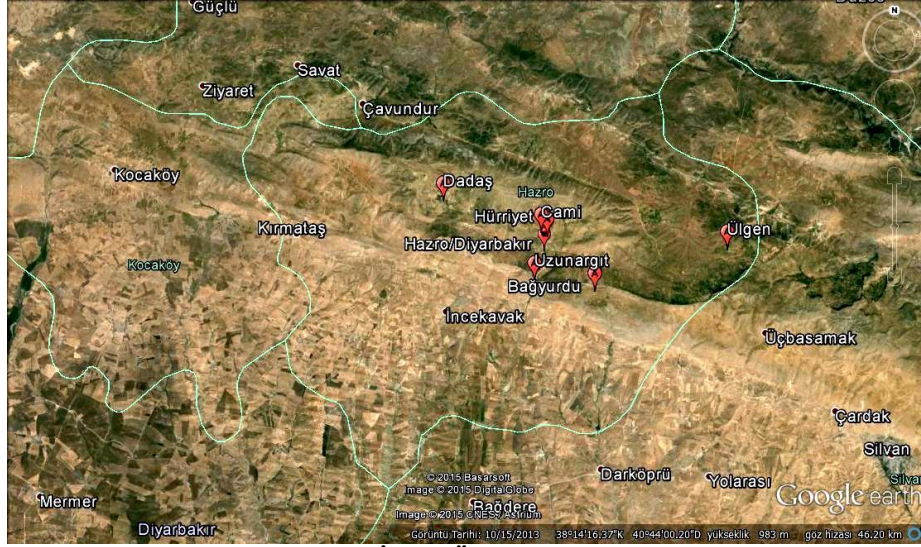
Lepidoptera takımına ait türlerin yaklaşık 15.000' ini gündüz kelebekleri (Rhopalocera) oluşturmaktadır[9]. Türkiye Rhopalocera tür sayısını 9 familyaya ait 405 tür olarak bildirmektedirler. Ülkemizin göç yolları üzerinde olması, kısa mesafelerde değişik iklim koşullarının bulunması, çok sayıda bitki ve hayvan türünün yaşamasına olanak tanımaktadır[10]

Kelebekler hayatlarının en büyük zararlarını larva (tırtıl) dönemindeyken yaparlar. Larvaları çeşitli bitki kısımlarını yemek suretiyle zarar yaparlar ve birçok türün larvası fitofagtır. Çiçek nektarlarıyla beslenen ergin kelebekler ve tozlaşmaya yardımcı olanlar genellikle zararlı olarak kabul edilmezler[11].

Diyarbakır Lepidoptera faunası üzerine yapılan çalışmalar günümüze kadar çok sınırlı kalmıştır. Diyarbakır ili fauna çalışmalarından; Hesselbarth ve ark. (1995)' in Türkiye kelebekleri üzerine yaptığı çalışmada İl genelinde 87 tür tespit etmiştir. Ayrıca Diyarbakır İli Lepidoptera faunasına katkı sağlayacak diğer bir çalışma ise; 28 familyaya ait 241 tür listelenmiştir. Diyarbakır ili Hazro ilçesinde daha önce yapılan bir çalışma olmadığından; ilçenin tarımsal alanlarında, orman alanlarında, yerleşim yerlerinde ve dağlık kesimlerde bulunan gündüz kelebekleri (Rhopalocera) türlerini tespit etmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır[12].

2. Yöntem

Bu çalışma 2014-2015 yılları arasında Hazro İlçesi Bağyurdu, Cami, Dadaş, Hürriyet, Uzunargıt ve Ülgen mahallerinde yürütülmüştür (Şekil 1).

Şekil 1. Hazro İlçesi Örneklemeye Lokaliteleri

Çalışmanın ana materyalini; Hazro İlçesi ekosisteminde bulunan Rhopalocera türleri oluşturmaktadır. Gündüz aktif ergin kelebeklerin toplanması için atrap ve elle toplama yöntemleri kullanılmıştır. Kelebekler; tek yıllık, çok yıllık, kültür bitkileri, yabancı otlar, çalılar ve ağaçlar üzerinden ve uçuş esnasında da yakalanmıştır.

Bu çalışmada gündüz kelebeği örnekleri belirli bir periyoda gerek kalmadan toplanmış ve örneklerin toplandığı noktaların yükseklikleri ve koordinatları kaydedilmiştir. Kelebeklerin zarar görmemesi amacıyla; yakalanan ergin kelebekler öldürme şişelerine alınmıştır. Elde edilen materyaller uygun koşullar sağlanarak germe işlemleri yapıp müze materyali haline getirilmiştir.

Müze materyali haline getirilen erginlerin dış morfolojik özelliklerinden yararlanılarak; öncelikle familya, daha sonra cins ve tür ayrımları yapılmaya çalışılmıştır. Türlerin kesin teşhisleri, teşhisli karşılaştırma materyalleri ile karşılaştırılarak yapılmıştır. Teşhis çalışmaları Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Entomoloji Laboratuvarında Doç. Dr. Feza CAN CENGİZ tarafından yapılmıştır.

3. Bulgular

Bu çalışma ile Rhopalocera familyasına ait 5 familya, 7 altfamilya, 13 cinse ait toplamda 16 tür saptanmıştır (Tablo 1). Familya içerisinde verilen türler alfabetik sıraya göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 1. Hazro (Diyarbakır) İlçesinde Tespit Edilen Rhopalocera Türleri

Familya	Altfamilya	Cins	Tür
HESPERIIDAE	PYRGINAE	<i>Carcharodus</i>	<i>C. alceae</i>
LYCAENIDAE	LYCAENINAE	<i>Lycaena</i>	<i>L. phlaeas</i>
	POLYOMMATINAE	<i>Aricia</i>	<i>A. agestis</i>
		<i>Lampides</i>	<i>L. boeticus</i>
NYMPHALIDAE	HELICONIINAE	<i>Polyommatus</i>	<i>P. icarus</i>
		<i>Argynnis</i>	<i>A. pandora</i>
PIERIDAE	COLIADINAE	<i>Colias</i>	<i>C. crocea</i>
	PIERINAE	<i>Pieris</i>	<i>P. brassicae</i>
		<i>Pontia</i>	<i>P. edusa</i>
SATYRIDAE	SATYRINAE	<i>Chazara</i>	<i>C. briseis</i>
		<i>Lasiommata</i>	<i>L. megera</i>
		<i>Maniola</i>	<i>M. telmessia</i>
		<i>Melanargia</i>	<i>M. grumi</i>

FAMİLYA: HESPERIIDAE

CARCHARODUS Hübner,[1819]

Carcharodus alceae (Esper,[1780])

Morfolojisi: Kanat Açıklığı 25-35 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 1-15.04.2015

FAMİLYA: LYCAENIDAE

LYCAENA Fabricius,1807

Lycaena phlaeas (Linnaeus, 1761)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 30 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Bağyurdu Mahallesi: 15-30.10.2014

ARICIA Reichenbach,1817

Aricia agestis ([Denis & Schiffermüller],1775)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 23 mm. ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 1-15.06.2014

LAMPIDES Hübner,[1819]

Lampides boeticus (Linnaeus,1767)

Morfolojisi: Kanat açıklığı erkeklerde 24-32 mm., dişilerde 24-34 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Hürriyet Mahallesi: 1-15.06.2014

POLYOMMATUS Latreille, 1804

Polyommatus icarus (Rottemburg,1775)

Morfolojisi: Gerilmiş kanat açıklığı 32 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 15-30.03.2015

FAMİLYA: NYMPHALIDAE

ARGYNNIS Fabricius,1807

Argynnis pandora ([Denis & Schiffermüller],1775)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 4-6 cm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Bağyurdu Mahallesi: 1-15.07.2014

FAMİLYA: PIERIDAE

COLIAS Fabricius,1807

Colias crocea (Geoffroy, 1785)

Morfolojisi: Kanat açıklığı; erkeklerde 40-53 mm., dişilerde 41-55 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 1-15.10.2014

PIERIS Schrank, 1801

Pieris brassicae (Linnaeus,1758)

Morfolojisi: Kanat açıklığı erginlerde 55-70 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Uzunargıt Mahallesi: 1-15.06.2014

Pieris ergane (Geyer,[1828])

Morfolojisi: Kanat açıklığı 38-48 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 15-30.08.2014

Pieris mannii (Mayer,1851)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 40-42 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Hürriyet Mahallesi: 15-30.08.2014

Pieris rapae (Linnaeus,1758)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 40-50 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 1-15.09.2014

PONTIA Fabricius,1807

Pontia edusa (Fabricius, 1777)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 45-55 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 15-30.10.2014

FAMİLYA: SATYRIDAE

CHAZARA Moore, [1893]

Chazara briseis (Linnaeus,1764)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 45-60 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Uzunargıt Mahallesi: 15-30.10.2014

LASIOMMATA Westwood, 1841

Lasiommata megera (Linnaeus,1767)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 35-50 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 15-30.10.2014

MANIOLA Schrank,1801

Maniola telmessia (Zeller,1847)

Morfolojisi: Kanat açıklığı 40-50 mm. olarak ölçülmüştür.

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Hürriyet Mahallesi: 15-30.10.2014

MELANARGIA Meigen, 1828

Melanargia grumi Standfuss,1892

Morfolojisi: Kanat açıklığı 3 cm. olarak ölçülmüştür (Şekil 4.13).

İncelenen materyal: Diyarbakır-Hazro-Cami Mahallesi: 1-15.10.2014

4. Sonuçlar

Bu çalışma ile Diyarbakır Hazro İlçesi'nde Rhopalocera türleri tespit edilmiş, çalışmanın amacına uygun olarak türlerin teşhisi ve tespiti uzmanlarca yapılmış, türlerin sinonimleri verilmiş ve elde edilen kaynaklar neticesinde morfolojileri açıklanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda Diyarbakır Hazro İlçesi'nde yaşayan Rhopalocera türlerine ait 5 familya, 7 altfamilya, 13 cinse ait toplamda 16 tür saptanmıştır.

Çalışmada saptanan 7 altfamilyadan; Pierinae altfamilyası;5 tür ile en fazla tür saptanan altfamilya olmuştur. Onu takiben Satyrinae altfamilyasında 4, Polyommatinae altfamilyasından 3 tür belirlenmiştir. Saptanan türlerden; P. brassicae, P. ergane, P. manni ve P. rapae 'nin tarımsal alanlarda önemli ekonomik kayıplara neden olan zararlılar olduğu bilinmektedir. Ayrıca Polyommatus icarus türünün de tarımsal alanlarda zarar yaptığı bilinmektedir.

Bu çalışma bölgemizde tarım ve tarım dışı alanlardaki bitkilerde beslenen gündüz kelebeklerini (Rhopalocera) tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle ele alınan çalışmanın Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin gündüz kelebekleri faunasının tespit çalışmalarına ve ileride yapılacak olan çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- [1] Atay, E. ve Oğur, E. (2011). Mustafa Kemal Üniversitesi kampüsü gündüz kelebeği (Lepidoptera) faunasına katkılar. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi* 4 (2): 119-121.
- [2] Avcı, M. (1997). Marmara Bölgesi Ormanları'nın Tortricidae (Lep.) faunası. Doktora Tezi, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [3] Borror, D.J. Triplehorn, C.A. ve Johnson, N.F. (1989). An introduction to the study of insect, Saunders College Publishing, New York: Sixth Edition.
- [4] Capinera, J. L. (2008). Butterflies and moths. Springer, Encyclopedia of Entomology4 (2nd ed.) : 626-672.
- [5] Çanakçıoğlu, H. ve T. Mol. (1993). Orman Entomolojisi, zararlı ve yararlı böcekler. İ.Ü. Orman Fak. Yayınları. İ.Ü. Yayın No: 4063. Orman Fak. Yay. No: 451. ISBN: 975-404-487-2. İstanbul. 541 sayfa.
- [6] Hesselbarth, G. Van Oorschot, H., Wagener, S. (1995). Die Tagfalter Der Turkei, Vo.I-II-III.
- [7] Kemal, M. ve Aydın, M. (2008a). List of the Lepidoptera of Diyarbakır Province (East Turkey). *Cesa News* 15: 16.
- [8] Kemal, M. ve Aydın, M. (2008b). Spring aspects of the diurnal Lepidoptera of Kulp District with new faunal records Diyarbakır Province (East Turkey). *Cesa News* 14: 1-12.
- [9] Koçak, A.Ö. ve Kemal, M. (2009). Revised list of the species of the Lepidoptera carrying vernacular names in Turkish language. *Cesa News*, Ankara.
- [10] Kovancı, B. N. Gençer ve M. Kaya. (1996). Uludağ (Bursa)" da saptanan Papilionidae türleri ve bunların korunması. Türkiye III. Entomoloji Kongresi Bildirileri 24–28 Eylül 1996, Ankara, 286–293 pp.
- [11] Mallet, J. (2007). Taxonomy of Lepidoptera: the scale of the problem. The Lepidoptera Taxome Project. University College, London, 2011.
- [12] Okyar, G. Z. ve Aytaç, N. (1997). Trakya Bölgesi Heterocera (Lepidoptera) faunasına katkılar. *Türkiye Entomoloji Dergisi* 22(1) : 47-56.